

Koninkrijk Aragón

Willem Peeters

Van graafschap naar koninkrijk

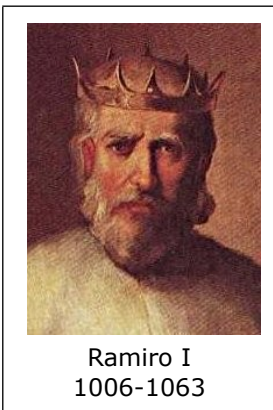
Tegen het einde van de achtste eeuw lag in het grensgebied tussen het Frankische rijk en het Moorse emiraat van Córdoba een door Karel de Grote gecreëerde bufferzone - de zogeheten Spaanse Mark - bestaande uit een verzameling kleine graafschappen. Aragón was één bufferstaatje dat ontstond aan het begin van de IXe eeuw rondom de vestigingsplaats Jaca, die door Aureolus, een Frankisch edelman, op de Moren was veroverd. Een van de meest in het oog springende bergen in het gebied is naar hem vernoemd: Peña Oroel. Kloosters speelden een rol in de sociale en culturele ontwikkeling van het graafschap Aragón. Het belangrijkste klooster was dat van San Peter van Siresa, dat in 833 gesticht werd door de toenmalige graaf Galindo Garcés. Het werd gebouwd op de resten van een Visigotische nederzetting, gelegen aan een nog oudere handelsweg uit de Romeinse tijd. Het klooster werd in 852 bezocht door de christelijke theoloog en wetenschapper Eulógio van Córdoba die onder de indruk was van het klooster en in de bibliotheek werken ontdekte uit de Grieks-Latijnse traditie die onbekend waren in Córdoba.

Aragón onder Ramiro I

Aragón verkreeg koninklijke status bij het uiteenvallen van Pamplona, het machtige rijk dat geregeerd werd door Sancho de Grote. Deze liet bij zijn dood in 1035 de onderdelen van het rijk na aan zijn vier zoons. García III - oudste zoon en erfopvolger - kreeg de kern van het rijk, Navarra, Ferdinand I het graafschap Castilië, Gonzalo de graafschappen Sobrarbe en Ribagorza en aan Ramiro (een onwettig kind) viel het graafschap Aragón ten deel. Ramiro werd koning Ramiro I hoewel hij de titel koning zelf nooit gebruikte. Hij was ambitieus en wilde zijn kleine rijk uitbreiden, zowel door veroveringen als door gebruik te maken van huwelijksrelaties. In 1036 huwde hij Gisberga - later Ermesinda genaamd - van Foix, een graafschap in het zuiden van Frankrijk. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren waaronder zijn opvolger Sancho Ramírez. De bezittingen van Ramiro I werden in 1044 aanzienlijk uitgebreid toen zijn broer Gonzalo, heerser over Sobrarbe en Ribagorza, vermoord werd. Gonzalo had geen nakomelingen en de edelen van beide graafschappen kozen Ramiro tot hun koning. Sobrarbe en Ribagorza werden toegevoegd aan het koninkrijk Aragón.

In zijn drang tot gebiedsuitbreiding raakte Ramiro in ernstig conflict met zijn broers García III van Navarra en Ferdinand I van Castilië, die elkaar overigens ook onderling betwistten. García verloor het leven in de slag tegen Ferdinand bij Atapuerco in 1054,

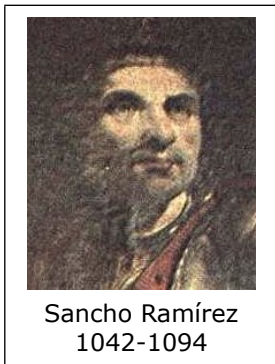
waarbij Ramiro van de gelegenheid gebruik maakte om Garcia's opvolger, Sancho IV, steun toe te zeggen in ruil voor grondgebied. Ramiro I was de eerste christelijke koning van Aragón die zich schatplichtig maakte aan de Kerk. Hij nam afstand van de eeuwenoude religieuze rites van de Visigoten en erkende de autoriteit van Rome. Maar de meeste belangstelling van Ramiro ging uit naar de bestrijding van de Moren op wie hij belangrijke plaatsen als Huesca en Zaragoza probeerde te veroveren en ofschoon hij diverse veldslagen wist te winnen, lukte het hem niet

om deze steden in handen te krijgen. Een stad die Ramiro ook graag in bezit wilde nemen was de plaats Barbastro, gelegen ten noordwesten van Zaragoza. Maar voordat hij daaraan toekwam overleed hij tijdens de slag bij Graus in 1063, waar het Aragonese leger verslagen werd door de Moren, die daarbij geholpen werden door de troepen van Sancho II van Castilië. Naar het schijnt hielden de Aragónezen hun geloofsbroeder koning Sancho II rechtstreeks verantwoordelijk voor de dood van Ramiro.

Onder de troepen van Sancho II bevond zich ook Rodrigo Díaz de Vivar ofwel El Cid, de icoon van de strijd van christenen tegen de Moren. El Cid was een zeer bekwaam veldheer. In 1094 veroverde hij de stad Valencia op de Moren waarover hij tot aan zijn dood in 1099 zelfstandig de scepter zwaaide. Beroemd is het heldendicht Cantar de Mio Cid, een epos dat dateert uit de eerste helft van de twaalfde eeuw. In die tijd was het dus heel gebruikelijk dat christenen onderlinge vetes uitvochten met hulp van de Moren.

Sancho Ramírez, soldaat van de Heilige Stoel

Ramiro I werd opgevolgd door zijn zoon Sancho Ramírez die in 1064 met een internationaal samengesteld leger van Fransen, Italianen en Spanjaarden Barbastro wist te veroveren. Deze veldtocht werd ondernomen met de volledige steun van paus Alexander II, die daarmee het concept van de religieuze oorlog introduceerde. Het

was een eerste echte kruistocht en de gevolgen waren vreselijk. De stad werd geplunderd en in de Moorse kronieken wordt gewag gemaakt van 50.000 bewoners die werden omgebracht of tot slavernij gedoemd. Het succes van deze kruistocht was echter van korte duur, want de Moren kwamen terug en heroverden Barbastro een jaar later al. Weliswaar werd de strijd van de christenen tegen de Moren steeds heftiger en kreeg het vanaf dat

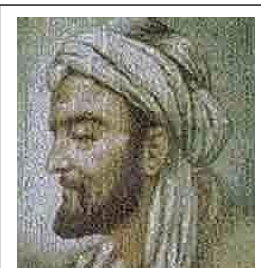
moment echt het karakter van een godsdienstoorlog, maar van stabiele onderlinge samenwerking tussen de christelijke koningen was nog lang geen sprake. Sancho Ramírez zon op wraak op de Castiliaanse koning voor de dood van zijn vader. In 1067 trokken Aragón en Navarra op tegen Castilië dat een nederlaag leed bij de stad Viana. Deze slag staat bekend als de oorlog van de drie Sanchos (Sancho Garcés IV van Navarra, Sancho Ramírez van Aragón en Sancho II van Castilië). Sancho Ramírez huwde (waarschijnlijk in 1065) met Isabella, gravin van het ten oosten van zijn rijk gelegen graafschap Urgel, een huwelijk waaruit zijn opvolger Peter I werd geboren. Isabella overleed kort na de bevalling, waarop Sancho Ramírez een pelgrimstocht ondernam naar Rome om het vazalschap van Aragón aan de Heilige Stoel te bevestigen. Was zijn vader Ramiro I schatplichtig aan het Vaticaan, Sancho Ramírez wilde een soldaat zijn voor de Heilige Stoel. Ondanks zijn status als soldaat voor de Kerk, traden er conflicten op tussen hem en de kerkelijke leiders, vooral omdat hij zich kerkelijke bezittingen toe-eigende om zijn vele oorlogsuitgaven te bekostigen.

Een schandaal werd voorkomen toen Sancho publiekelijk penitentie deed in 1081 en aan de Kerk haar eigendommen teruggaf. Mogelijk leerde hij tijdens zijn pelgrimstocht zijn tweede vrouw Felicia van Sourcy kennen. Zij trouwden in 1070 en kregen drie zoons, Ferdinand, Alfons I en Ramiro II, waarvan de laatste twee na de dood van Sancho Ramírez achtereenvolgens het koningschap van Aragón zouden erven.

In 1076 werd de koning van het buurland Navarra vermoord en weigerden de Navarrese edelen toe te stemmen in de opvolging door diens zoon. Zij gaven de voorkeur aan Sancho Ramírez als koning en dus werden Aragón en Navarra verenigd onder één kroon, een situatie die voortduurde tot 1134, waarna Navarra weer zelfstandig werd.

Nadat de Castiliaanse koning Alfons VI in 1085 de belangrijke stad Toledo veroverd had, vroeg hij hulp aan Sancho Ramírez om zijn veldtocht in zuidelijke richting te kunnen voortzetten in ruil voor het bijleggen van de voortdurende conflicten tussen Castilië en Aragón. Het gecombineerde leger stond onder commando van de Castiliaanse aanvoerder Alvar Fañez, bijgestaan door de troonopvolger van Aragón, Peter I. Nabij de stad Badajoz werd slag geleverd - de slag van Sagrajas - met de Almoraviden, orthodoxe Moren die geleid werden door Yusuf ibn Tasufin. Yusuf bood de Castiliaanse aanvoerders de mogelijkheid zich te bekeren tot de Islam, maar deze verkozen de strijd aan te gaan. Het gevolg voor de christelijke legers was desastreus: zij waren niet opgewassen tegen de zeer wendbare Moorse ruitery en de verliezen waren groot. Omdat Yusuf zich wegens interne problemen in zijn rijk genoodzaakt zag terug te keren naar Afrika verloren de christelijke rijken weinig grondgebied. Na deze nederlaag werden Sancho Ramírez en Alfons VI van Castilië het in 1087 eindelijk eens over hun territoriale aanspraken, wat inhield dat Navarra definitief aan Sancho Ramírez toeviel. Ondanks deze nederlaag wisten de Aragónezen steeds meer terrein te winnen op de Moren en in 1094 begon Sancho Ramírez het beleg van de belangrijke stad Huesca. Daarbij raakte hij dodelijk gewond en werd ter plaatse opgevolgd door zijn zoon Peter I die de stad innam. Naar een legende zou Sint Joris van Cappadocië zij aan zij met de christenen hebben meegestreden en ter nagedachtenis werd het kruis van deze heilige opgenomen in het wapen van Aragón.

Yusuf ibn Tasufin
c.1061-1106

Peter I zette zijn veroveringen voort en wist in 1100 Barbastro op de Moren te herwinnen. Na deze zege liet hij zich door Franse en Oostenrijkse edelen overhalen tot het ondernemen van een kruistocht naar de Oriënt, maar paus Paschalis II wist hem ervan te overtuigen dat de strijd tegen de Moren in Spanje zelf prioriteit had en riep op tot een kruistocht tegen Zaragoza. Zaragoza werd omsingeld, maar noch bestormingen, noch pogingen de bevolking uit te hongeren leidden tot inname. De strijdkreet '*Deus lo vol*' (het is de wil van God) van de christelijke belegeraars werd verbasterd tot *Juslibol*, de naam van de plek van waaruit de aanval op Zaragoza begon. Juslibol is nu een klein dorpje op een paar kilometer afstand van Zaragoza.

Peter I
1068-1104

Alfons I, de Strijdvaardige, verovert Zaragoza

Koning Peter I overleed in 1104 en werd opgevolgd door zijn halfbroer Alfons I die gedurende zijn hele regeerperiode tot 1134 fanatiek strijd leverde tegen de Moren. Vandaar zijn bijnaam Alfons de Strijdvaardige. Zijn eerste doel was de verovering van de Moorse rijken Zaragoza en Lerida. Maar uiteraard had hij zijn oog ook laten vallen op Valencia dat na de dood van El Cid door de Almoraviden in 1102 onder leiding van Yusuf ibn Tasufin, langdurig was belegerd en uiteindelijk door de christenen moest worden verlaten. Alfons I huwde in 1109 met Urraca, de enige dochter van de kort daarvoor overleden koning Alfons VI van Castilië. In principe een meesterlijke zet, die de eenwording van de belangrijkste christelijke rijken had kunnen bewerkstelligen, maar zover kwam het niet. De legitimiteit van het huwelijk van Alfons en Urraca, beide achterkleinkinderen van Sancho de Grote, werd in twijfel getrokken ook raakten beide echtelieden al spoedig in hevige conflicten verwickeld. Urraca was geenszins van plan een ondergeschikte rol te vervullen en accepteerde niet dat Alfons I zich bij haar leven al wilde sieren met de titel koning van Castilië.

Alfons I
1073-1134

Ook omdat zij van mening was dat het huwelijk met Alfons haar was opgedrongen, vroeg zij echtscheiding aan die door paus Paschalis II werd goedgekeurd en in 1114 definitief uitgesproken. De conflicten tussen Urraca en Alfons I zouden voortduren tot 1126, het jaar dat Urraca overleed.

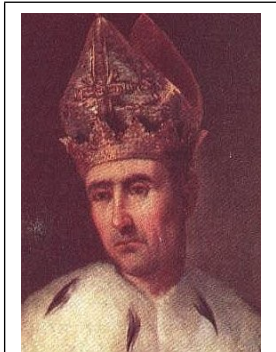
In mei 1118 verzamelde Alfons de Strijdvaardige zijn troepen voor de poorten van Zaragoza, wederom een aanval op de Moren die door de rooms-katholieke Kerk tijdens een concilie te Toulouse als kruistocht werd aangemerkt. Het beleg eindigde in december met de overgave van de stad. Daarmee viel het gehele rijk van Zaragoza in handen van de Aragonese koning. Hij verkreeg daardoor de titel van koning van Zaragoza en maakte de stad tot hoofdstad van alle gebieden die in zijn bezit waren. Vanaf dat moment volgde de ene veldtocht op de andere waarbij Alfons diep doordrong in de Moorse gebieden van al-Andalus en rond steden als Denia, Málaga en Granada slag leverde, maar geen plaats van enige betekenis wist te veroveren. Wel liet hij een spoor van vernielingen en plunderingen achter en bevrijdde hij gevangen genomen christenen die meetrokken naar het noorden om daar veroverde gebieden te (her)bevolken.

Na de dood van koningin Urraca braken er gevechten uit om het bezit van diverse kastelen op Castiliaans grondgebied die in Aragonese handen waren gebleven. Alfons I, die niet van plan was zijn vermeende rechten op de Castiliaanse troon op te geven, trok op tegen de verzamelde troepen van Castilië, Galicië en León onder leiding van zijn zoon Alfons, die zijn moeder Urraca inmiddels was opgevolgd als koning van León en Castilië onder de naam van Alfons VII.

Maar een treffen bleef uit dankzij de interventie van Castiliaanse en Aragonese geestelijke leiders. Zij slaagden erin om vader en zoon met elkaar te verzoenen. In 1127 werd de vrede getekend met het pact van Támara en in ruil voor een aantal gebiedsdelen zag Alfons de Strijdvaardige af van verdere aanspraken op Castilië.

Omdat hij zijn rijk niet wilde nalaten aan zijn stiefzoon Alfons VII, die hij als een vijand beschouwde, bepaalde Alfons I van Aragón in zijn testament dat hij zijn bezittingen aan drie militaire ordes na wilde laten. Daarmee ging hij geheel voorbij aan de rechten van zijn broer, Ramiro II, die al decennialang een leven als kloosterling leidde. In juli 1134 leden de Aragonese legers een nederlaag tegen de Moren en in die slag raakte Alfons I dodelijk gewond. De edelen van Aragón en van Navarra besloten het testament van Alfons de Strijdvaardige te negeren. Navarra werd weer een zelfstandig koninkrijk en de broer van Alfons I, Ramiro II, gekozen als koning van Aragón. Deze keuze was formeel gezien juist - Ramiro II had gewoon recht op de troon van Aragón - maar gezien zijn levenswijze was het niet zo voor de hand liggend. Ramiro II was al vanaf zeer jonge leeftijd de religie toegedaan, eerst als monnik, later als abt en hij was net benoemd tot bisschop. Na dispensatie verkregen te hebben van de paus, aanvaardde hij niet alleen het koningschap, maar ook de taak om voor nakomelingen te zorgen en dat lukte. In september 1134 vond de kroning plaats en vlak daarop trouwde Ramiro II met Inés van Poitiers. Uit dit huwelijk werd in 1136 een dochter geboren: Petronila.

Ramiro II
1086-1157

Aragón onder Ramiro II, de Monnik

De start van het koningschap van Ramiro II - wegens zijn religieuze achtergrond getooid met de bijnaam de Monnik - over Aragón was ongelukkig. Niet alleen verloor Aragón Navarra, maar ook braken er onmiddellijk conflicten uit met Alfons VII van León en Castilië die delen van Aragón bezette en zelfs doorstootte tot aan Zaragoza. Ramiro II werd onderhorig aan de Castiliaanse vorst en zag zich genoodzaakt Zaragoza af te staan. En zo resteerde voor Ramiro slechts de kern van het koninkrijk: de oude graafschappen Aragón, Sobrarbe en Ribagorza. Maar daar bleef het niet bij, want de leonese koning gaf vervolgens Zaragoza in leen aan de nieuwe koning van Navarra, García Ramírez.

De edelen van Navarra en Aragón, bevreesd als zij waren voor nieuwe oorlogen tussen beide rijken, stelden voor dat Ramiro II en García Ramírez hun macht zouden delen: Ramiro II zou koning zijn van de clerus en het volk, terwijl García het leger zou beheren als koning van de strijdkrachten. De 'vaderlijke' rechten op de troon zouden bij Ramiro liggen en García was hem als 'zoon' respect verschuldigd, maar direct na ondertekening van dit verdrag door de Aragonese vorst bleek het al een vodje papier. Over hoe Ramiro II probeerde de opstandige edelen onder de duim te houden bestaat een legende: De Klok van Huesca. Ramiro stuurde een afgezant om advies aan zijn geestelijk opvoeder te vragen die tot verbazing van de boodschapper stilzwijgend de hoogst bloeiende bloemen in zijn tuin begon te snoeien. Ramiro begreep de boodschap onmiddellijk. Hij deelde de edelen van Huesca mee dat hij een klok zou laten maken die in het gehele rijk te horen zou zijn. Dat ontlokte geschimp en gehoon waarop de koning vijftien van hen bij zich ontbood en liet onthoofden. Hij legde de hoofden in een cirkel rond één hoofd, opgehangen als klepel. Dit klokgelui werd in het hele land 'gehoord' en de edelen begrepen het.

García Ramírez beschouwde Ramiro de Monnik als volslagen incompetent en probeerde hem gevangen te nemen, wat niet lukte, maar daardoor had Ramiro geen andere keus dan hulp te zoeken bij Alfons VII van León die inmiddels tot keizer van Spanje was gekroond. Die hulp had hij zeker nodig, want de Aragonese edelen, ontevreden over het feit dat Ramiro ongunstige verdragen gesloten had met de Moren en ontevreden over de economische situatie waarin het land zich bevond, kwamen in opstand. Hulp van Alfons VII betekende echter ook dat de Leónees zich vanaf dat moment heer en meester voelde over Ramiro en zich de titel aanmat van koning van Aragón. Dit alles was teveel voor Ramiro die besloot het koningschap over te dragen op zijn pas geboren dochter Petronila, voor wie uiteraard een passende echtgenoot moest worden gevonden. Alfons VII had daarvoor zijn zoon en erfopvolger op het oog, maar dat werd de Aragonese edelen te gortig. Zij kozen als bruidegom Ramón Berenguer, graaf van Barcelona, op dat moment drieëntwintig jaar oud. Ramiro keerde terug naar het klooster. Ramón Berenguer nam de touwtjes in handen en werd getooid met de titel prins van Aragón. Het huwelijk met Petronila werd formeel voltrokken in 1151, toen zij veertien jaar was.

Petronila van Aragón
1136-1173

Ramón Berenguer van Barcelona

Ramón Berenguer lag in de jaren tussen 1137 en 1151 voortdurend overhoop met Castilië en Navarra waarbij de drie christelijke rijken elkaar telkens in wisselende coalities bevochten. Daar kwam in 1151 een voorlopig einde aan toen de drie koningen van León/Castilië, Aragón en Navarra een overeenkomst sloten waarin de grenzen van de koninkrijken werden vastgesteld en afspraken werden gemaakt over hoe de veroverde en nog te veroveren Moorse gebieden zouden worden verdeeld. In de jaren 1147 tot 1150 werd door Aragón een aanval gedaan op het Moorse rijk Tortosa (een van de vele *reinos de taifas* die waren ontstaan na het uiteenvallen van het kalifaat van Córdoba in 1031), gelegen ten oosten van Zaragoza aan de kust van de Middellandse Zee. Dit gebeurde met hulp van de vloot van Genuezen in ruil voor handelsrechten. Tortosa werd in 1149 toegevoegd aan Aragón.

Ramón Berenguer
1113-1162

In 1152 werd Alfons geboren, zoon en erfopvolger van Ramón Berenguer en Petronila. Bepaald werd dat deze zoon zijn moeder bij haar dood zou opvolgen als Alfons II van Aragón en dat Ramón tot dat moment het rijk zou besturen. Petronila, die in 1157 bij de dood van Ramiro II formeel koningin van Aragón werd, bepaalde dat, wat er ook zou gebeuren, erfopvolging in de vrouwelijke lijn - waardoor zij zelf op de troon was gekomen - voortaan uitgesloten zou zijn.

Alfons II, de Kuise
1157-1196

De band tussen Aragón en Castilië werd in 1156 verstevigd door de ondertrouw van de zeer jeugdige Aragonese prins Alfons II met Sancha van Castilië en Polen, dochter van Alfons VII van Castilië uit zijn tweede huwelijk met een Poolse gravin. Dit huwelijk werd pas in 1174 voltrokken. Toen in 1157 Alfons VII van Castilië overleed, kwam Ramón Berenguer met Castilië overeen dat Zaragoza en andere gebieden die ooit door Alfons I, de Strijdvaardige, op de Moren waren veroverd en in feite eigendom waren van Petronila, weer in Aragonese handen zouden komen.

Strijd tegen de Moren onder Alfons II, de Kuise

In 1162 overleed Ramón Berenguer. Alfons II, later bekend geworden als de Kuise, volgde zijn vader op. Naast Aragón en het graafschap Barcelona erfde Alfons II ook de rechten als leenheer van gebieden ten noorden van de Pyreneeën (Beziërs en Carcassonne) en via een oom zonder directe opvolger het graafschap Provence. De strijd tegen de Moren werd door Alfons II vanaf eind jaren zestig krachtig voortgezet. Dat resulteerde in schatplichtigheid van Valencia aan Aragón. In 1175 trok Alfons de Kuise samen met de Castilianen opnieuw op tegen de Moren. Maar dat betekende niet dat de eindeloze ruzies tussen de christelijke rijken ten einde waren. Ruzies die zouden voortduren tot 1195 toen paus Celestinus II druk uitoefende op de christenen om vrede te sluiten en samen de Reconquista voort te zetten.

- Aragón geërfd door Ramiro II
- Veroveringen door Ramón Berenguer
- Grens Aragón geërfd door Alfons II
- Veroveringen door Alfons II
- Vazalstaten van Alfons II
- Graafschappen gevoegd bij Aragón door Alfons II

Begin 1196 sloten de koningen van Castilië, Aragón en Navarra een pact na de vernietigende nederlaag in de slag bij Alarcos van de Castiliaanse legers tegen de Almohaden, net als de Almorviden orthodoxe Moren, die in 1170 waren overgestoken vanuit Marokko om in Spanje de oprukkende christenen te weerstaan. Het verhaal gaat dat de christelijke koningen elkaar ontmoetten op een drielandpunt nabij het plaatsje Fitero. Dit is de plek waar nu de regio's Navarra, La Rioja (de vroegere provincie Logroño) en Zaragoza bijeenkomen. Daar zouden zij de maaltijd hebben gebruikt aan de Tafel van de Drie Koningen waarbij elk van hen aanzat binnen de grenzen van het eigen rijk. Sancho VII van Navarra zou de wijn hebben geschonken, Alfons VIII van Castilië het geitenvlees hebben geserveerd en Alfons II van Aragón gezorgd hebben voor de bijgerechten.

Van gezamenlijke actie kwam overigens voorlopig nog weinig terecht vanwege de dood van de Aragonese koning. Alfons de Kuise werd opgevolgd door zijn zoon Peter II. Peter erfde het rijk Aragón en de ten oosten ervan gelegen graafschappen ten zuiden en noorden van de Pyreneeën terwijl het graafschap Provence toeviel aan de tweede zoon Alfons.

Aragón onder Peter II

Om twee redenen ondernam Peter II in 1204 een reis naar Rome. Eerste was om de getrouwheid van Aragón aan de Heilige Stoel te bevestigen door zich daar te laten kronen door de paus. De tweede reden was van strategische aard: Peter wilde Mallorca veroveren en hij kon de steun van de paus voor zijn plannen goed gebruiken.

In de loop van 1209 en 1210 kwam het eindelijk tot en gemeenschappelijk optrekken van de drie christelijke koningen tegen de Moren. Nadat Peter II veldtochten had ondernomen richting Valencia, verenigde hij zich met de legers van zijn geloofsbroeders en bracht met hen de Almohaden in 1212 een nederlaag toe in de slag van Las Navas de Tolosa. Een nederlaag die het einde inluidde van de Moorse overheersing en de Reconquista in versnelling bracht.

De zorg voor zijn bezittingen in Frankrijk bracht Peter II in aanraking met een nieuwe religieuze stroming, die der Katharen of Albigenzen, een beweging in de Languedoc die niet alleen uit geloofsovertuiging de strijd aanbod met de katholieke Franse koning, maar ook wilde voorkomen dat de gebieden die onderhorig waren aan de Aragonese kroon door Frankrijk zouden worden veroverd. Peter II bevond zich daardoor in een lastig parket. Hij wilde zijn bezittingen verdedigen, daarmee steunend op de Katharen, maar diende uit hoofde van zijn onderhorigheid aan de paus deze kettters juist te bestrijden. Op aandringen van de paus begonnen enkele Franse graven, waaronder Simon van Montfort, de Albigenzische kruistocht tegen de Katharen. Simon was een kundig veldheer, maar een onvoorstelbare brutoot. Vele Katharen werden meedogenloos omgebracht en hij veroverde tal van gebieden die hij aanbood aan de Franse koning. Peter II kon niet afzijdig blijven en koos ervoor de Katharen te bestrijden, maar probeerde vooral de graven die hem onderhorig waren te bewegen afstand te nemen van de Katharen en zich te verzoenen met Rome.

Jacobus I, de
Veroveraar
1208-1276

Het gebrek aan genegenheid van Peter voor zijn vrouw Maria was een publiek geheim, net als de amoureuze avonturen van de koning, die zich geen enkele zorg leek te maken over het verwekken van een legitieme troonopvolger. Maria verzon een list en wist Peter naar een verduisterde slaapkamer te lokken onder het voorwendsel dat daar een vrouw op hem wachtte. Deze nacht raakte de koningin zwanger van Jacobus I, die geboren werd in 1207. De geboorte van de prins deed Peter echter niet van afzien van zijn voortdurende pogingen om van Maria te scheiden met als argument dat het huwelijk niet legitiem zou zijn geweest. De paus verklaarde in 1213 het huwelijk echter rechtmatig en dwong Peter dat te accepteren op straffe van excommunicatie. Het was echter van weinig betekenis, want vlak daarop overleed Maria tijdens een verblijf in Rome en enkele maanden later stierf ook koning Peter II.

Aragón onder Jacobus I, de Veroveraar

Jacobus I, die zijn vader Peter II op vijfjarige leeftijd opvolgde als koning van Aragón, werd in 1218 meerderjarig verklaard en heeft gedurende zijn drieënzestigjarige regeerperiode zijn bijnaam de Veroveraar met recht verworven. Het begon in 1229 met de verovering van Mallorca. Ibiza werd in 1235 ingenomen, maar Menorca volgde pas in 1272. Omdat paus Gregorius IX de veldtocht tegen de Balearen als kruistocht had ingezegend, kreeg Jacobus steun van buitenlandse troepen. De verovering van Mallorca liep uit op een enorm bloedbad, zoals vaak het geval was bij dit type veldtocht met het karakter van een godsdienstoorlog. Een pauselijke bul kondigde in 1231 opnieuw een kruistocht aan, nu tegen Valencia. In de slag van Puig de Santa María werden de Moren verslagen en in 1238 nam de Veroveraar Valencia in. Hiermee kwam het rijk van Valencia voorgoed in christelijke handen. Het was duidelijk dat Jacobus I meer geïnteresseerd was in de verovering van gebieden op de Moren dan op handhaving van zijn eigendommen ten noorden van de Pyreneeën in Frankrijk die later overgingen in Franse handen.

Rond 1266 werd Jacobus min of meer gedwongen zich te mengen in de strijd die Alfons X van Castilië voerde met de Moren om het rijk Murcia. Eigenlijk voelde Jacobus er op dat moment niet voor zich ermee te bemoeien, maar een dringende brief van zijn dochter Violante, die gehuwd was met Alfons X, deed hem van gedachten veranderen. De verovering van Murcia leverde voor de Aragonesese koning overigens weinig problemen op en hij gaf het rijk in handen van de Castilianen.

Het Iberisch schiereiland rond 1270

Aan het eind van zijn regeerperiode besloot Jacobus I in 1269 tot de organisatie van een kruistocht naar de Oriënt. Er werd een grote vloot uitgerust die op 4 september van dat jaar de haven van Barcelona verliet richting Jeruzalem, maar een hevige storm noopte Jacobus om uit te wijken naar de Franse kust. Over land keerde hij terug naar Aragón, terwijl een deel van de vloot uiteindelijk Akko wist te bereiken (gelegen in het uiterste noorden van het huidige Israël). De paus was woedend. Hij verweet Jacobus zijn wispelturig gedrag en verklaarde dat een zondig man als hij het onwaardig was deel te nemen aan de verovering van het Heilige Graf.

In 1276 overleed Jacobus de Veroveraar. Zijn zoon Peter III erfde de koninkrijken Aragón en Valencia en het graafschap Barcelona, terwijl diens broer Jacobus II koning werd van Mallorca.

Jacobus I heeft zijn hele leven de paus ervan proberen te doordringen dat hij een kerkelijke kroning wel degelijk op prijs stelde, maar daaraan niet als zijn voorganger de conditie wilde verbinden van het vazalschap van Aragón aan de Heilige Stoel. Zijn opvolger, Peter III, bekend als Peter de Grote, ging verder. Hij negeerde de pauselijke aanspraken en verdedigde zijn soevereiniteit door zichzelf te kronen. Deze kroning vond plaats in 1276 in de hoofdstad van het rijk, Zaragoza. Maar ook in ander opzicht verbaasde Peter de Grote zijn onderdanen, want hij voelde er niets voor om, zoals gebruikelijk was, de rechten die edelen waren verleend in het verleden, onvoorwaardelijk te bevestigen. Peter III gedroeg zich als een absolutistisch vorst die geloofde in de kracht van een centralistische staat. Deze houding zou de edelen - verenigd in de Unie van Aragón - voortdurend in opstand doen komen en Aragón in wanorde brengen.

Peter III en de Siciliaanse kwestie

Al voor zijn troonsbestijging was Peter III in 1262 in het huwelijk getreden met Constanza van Hohenstaufen, kleindochter van Frederik II, de toenmalige keizer van het Heilige Roomse rijk. De Hohenstaufen waren in 1194 in het bezit gekomen van het koninkrijk Sicilië - dat behalve het eiland zelf ook het rijk van Napels omvatte - en het huwelijk van Peter III werd dus zeker gezien als een poging om dit rijk toe te voegen aan de kroon van Aragón. Dat bracht Peter III in conflict met de Heilige Stoel die geruime tijd met de Hohenstaufen getwist had over het recht op de troon van Sicilië. Deze twist bereikte een hoogtepunt toen Manfred I, in de ogen van de paus een onwettig kind van keizer Frederik II, de Siciliaanse troon besteeg in 1258. Manfred werd geëxcommuniceerd, maar hield de strijd tegen het pauselijk gezag vol tot 1266, toen op aandringen van de paus Karel I van Anjou - een broer van de Franse koning - optrok tegen Manfred en hem een nederlaag toebracht. Karel I ontving vervolgens van de paus het Siciliaanse rijk.

Peter III
de Grote
1208-1276

In deze strijd had Jacobus I van Aragón zich neutraal opgesteld, maar zijn zoon Peter III claimde vanaf zijn kroning in 1276 het recht op de Siciliaanse troon. Rome bleef echter Karel van Anjou steunen en zelfs toen Peter III optrok tegen de Moren in Noord-Afrika kreeg hij daarvoor geen steun van de paus die hem ervan verdacht koers te zullen zetten richting Sicilië. Uiteindelijk deed Peter dat ook nadat in 1282 in Palermo het volk in opstand was gekomen tegen het Franse gezag en de Aragonese

vorst te hulp riep. Deze opstand staat bekend als '*Las Vísperas Sicilianas*'. Toen de klokken in Palermo op 30 maart begonnen te luiden voor de vespers werd het Franse garnizoen uitgemoord, waarop de revolte zich snel over het hele eiland verspreidde. Nog in datzelfde jaar werd Peter III gekroond als koning van Sicilië, dat wil zeggen, van het eiland. Het oorspronkelijke rijk van Sicilië viel daarbij uiteen: het koninkrijk Napels bleef in handen van Karel van Anjou.

Kruistocht tegen Aragón

Voor de Heilige Stoel betekende dit een ernstige nederlaag waar deze zich niet bij neerlegde. Peter III werd geëxcommuniceerd en de paus ontnam hem al zijn rechten op de troon van Aragón en van Sicilië. Daarmee beriep de paus zich op de overeenkomst van de kerk met Peters grootvader die Aragón als vazalstaat van Rome had erkend. Peter III wilde het pauselijk gezag niet aanvaarden en protesteerde, maar dat werd genegeerd. De kerkvorst gaf aan dat elke christelijke koning die Aragón zou weten te bezetten, door de paus als koning zou worden erkend, waarbij hij openlijk een beroep deed op koning Filips III van Frankrijk. De Franse vorst nam de tijd om tot een besluit te komen, want verovering van het Aragonese rijk betekende slag leveren in moeilijk toegankelijk terrein en bovendien zou hij verregaand tegemoet moeten komen aan plaatselijke wensen en gebruiken. Na beraadslaging met zijn edelen accepteerde hij de opdracht. In 1284 werd de zoon van Filips, Karel van Valois, op veertienjarige leeftijd door de paus aangewezen als koning van Aragón.

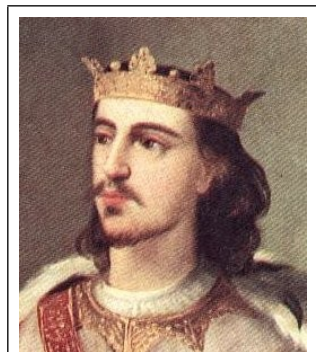

Peter de Grote bij de hoogte van Panizas

Karel zou rechten hebben op de Aragonese troon omdat zijn moeder, Isabella van Aragón, een dochter was van Jacobus I. Met deze benoeming begon de strijd van de Fransen tegen Peter III. Een langdurige strijd die door Rome gezien werd als kruistocht tegen afvalligen en hoewel de Fransen de stad Gerona wisten in te nemen werden zij - verzwakt door een pestepidemie - uiteindelijk verslagen in de slag bij de bergpas van Panizas. Peter III overleed in november 1285 nadat hij persoonlijk in het reïne was gekomen met de kerk. De verovering van Sicilië, zo verdedigde hij zich, was niet gericht geweest tegen de Heilige Stoel, maar om de rechten van zijn vrouw en kinderen (de rechten van de Hohenstaufen) veilig te stellen en de vervolging door de paus was dus onterecht in zijn ogen. Hem werd als goed christen absolutie verleend en hij werd begraven gekleed in monniksgewaad, wat overigens niet betekende dat de paus daarmee zijn koninklijke rechten weer zou erkennen. Alfons III, de Tolerante genoemd, volgde Peter III op als koning van Aragón terwijl diens tweede zoon, Jacobus, het koninkrijk van Sicilië erfde als Jacobus II, niet te verwarren met diens oom, de koning van Mallorca.

Alfons III, de Tolerante

De veroveringstocht van Alfons III naar de Balearen betekende het einde van de regeerperiode van zijn oom over Mallorca. De eilanden gaven zich over aan Alfons die zich vanaf het overlijden van zijn vader koning van Aragón, Mallorca en Valencia kon noemen. De regeerperiode van Alfons, die zou duren tot 1291, was niet eenvoudig. Hij kreeg het te stellen met opstandige edelen die steeds mToleranteer rechten opeisten en voor grote wanorde zorgden in het rijk. Deze controverse verscherpte zich toen Alfons III in augustus 1286 werd gekroond en daarbij dezelfde houding aannam als zijn vader Peter III. Zijn onafhankelijke opstelling jegens de kerk beviel de edelen niet. Maar eigenlijk had Alfons belangrijker zaken aan zijn hoofd, want Aragón was nog altijd in conflict met de paus die het recht van de Aragonese kroon op Sicilië niet erkende. Het heeft tot 1291 geduurd totdat eindelijk de vrede getekend werd (de overeenkomst van Tarascón), waarmee Alfons diep boog voor de paus en hem gehoorzaamheid beloofde in ruil voor de erkenning van zijn rechten op Aragón en Mallorca.

Alfons III
de Tolerante
1265-1291

Met de dood van Alfons III kwam de troon van Aragón in handen van zijn broer Jacobus II die vanuit Palermo direct naar Zaragoza vertrok om daar gekroond te worden, waarbij ook hij, net als zijn vader, de kroon weigerde te ontvangen uit handen van de clerus.

Jacobus II, de Rechtschapene

Jacobus II (bekend als de Rechtschapene) erkende onmiddellijk de rechten van de edelen - wat rust teweeg bracht in zijn rijk - en gaf het bewind over Sicilië in handen van zijn broer Frederik. Omdat op dat moment de Siciliaanse kwestie nog niet was opgelost zoals met Rome was afgesproken, bleef Jacobus de last dragen van het in 1283 genomen besluit van de paus om de Aragonese vorsten hun rechten op hun rijken te ontnemen. De strijd om Sicilië bereikte een einde in 1293. Overleg tussen Karel van Valois (de door de paus aangewezen troonpretendent van Aragón), Karel II, de Manke (die de troon van Sicilië opeiste), koning Filips IV van Frankrijk en Jacobus II van Aragón leverde een compromis op dat de paus ertoe bewoog de rechten van Jacobus II op Aragón volledig te erkennen. Jacobus

Jacobus II
van Aragón
de Rechtschapene
1267-1327

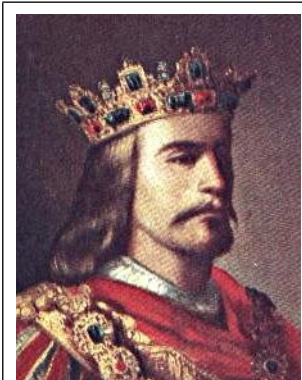
gaf Sicilië terug aan de Heilige Stoel (en daarmee aan het huis van Anjou) en Mallorca aan zijn oom. In ruil daarvoor schonk de paus Jacobus de eilanden Corsica en Sardinië. Van zijn kant beloofde Jacobus hulp aan Frankrijk dat in oorlog was geraakt met Engeland. De band tussen Frankrijk en Aragón werd tevens verstevigd door het huwelijk van Jacobus II met Blanca van Anjou dat in 1295 werd ingezegend. Om garantie te krijgen dat Jacobus Sicilië daadwerkelijk zou overdragen benoemde de paus hem in de zeer eervolle functie van kapitein-generaal van de kerk, waardoor hij verantwoordelijk werd voor de verovering van heilige plaatsen. Door dit alles voelden de Sicilianen zich in de steek gelaten wat ertoe leidde dat zij in 1296 Frederik II, die in naam van zijn oudere broer Jacobus II Sicilië bestuurde, uitriepen tot koning van het eiland. Jacobus oefende maximale druk uit op zijn broer om dit koningschap op te geven, maar ging niet tot het uiterste en hoewel Rome bleef aandringen op het nakomen van dit deel van de overeenkomst, zou Sicilië in handen blijven van het huis van Aragón.

In 1302 brak er onenigheid uit tussen de paus en koning Filips IV van Frankrijk vanwege het niet nakomen van een belofte van de paus om de zoon van Filips, Karel van Valois, te benoemen tot keizer van het Heilige Roomse Rijk. Dit liep zo hoog op, dat Filips geëxcommuniceerd werd waarna deze de hulp inriep van Jacobus II. Maar Jacobus, bekend met de ongemakken van excommunicatie, voelde er niets voor om zich te mengen in een strijd van Frankrijk met de kerkvorst. Hij toonde zich loyaal aan de kerk door een overeenkomst te sluiten met Castilië om met dat rijk op te trekken tegen de Moren. De band met Castilië werd tevens verstevigd door de afspraken voor het huwelijk van de zoon en erfopvolger van Jacobus II, eveneens Jacobus geheten, met ELeónora, dochter van Ferdinand IV, de Castiliaanse koning.

Filips IV van Frankrijk, bijgenaamd de Schone, was net als de Aragonese vorsten niet van zins de almacht van de Heilige Stoel te aanvaarden. Ook zat hij in hevige geldnood. In 1307 ontketende koning Filips een enorm schandaal door vervolging te eisen van de leden van de zeer vermogende Orde der Tempeliers, een orde van kruisridders die aan de kant stonden van de toenmalige paus Bonifatius V. Voor Filips was deze orde een aantrekkelijke prooi. Hij beschuldigde de Tempeliers van ketterij, blasfemie, bespuwing en vertrapping van het kruis, kannibalisme en sodomie. Filips wist de opvolger van Bonifatius, paus Clemens V, te overtuigen van de wandaden van de Tempeliers wat leidde tot een vervolging zonder weerga. Dit was zeker ook het geval in Aragón waarin op tal van plaatsen ridders van de Tempeliers gevestigd waren en Jacobus II een hardhandige campagne organiseerde tegen de kruisridders. Filips IV bood de paus verzoening aan met de kerk in ruil voor opheffing van de Orde der Tempeliers, een verzoek waaraan Clemens V gehoor gaf tijdens het concilie van Vienne in 1311/1312. Als dank voor zijn optreden en ter compensatie van zijn uitgaven voor de strijd tegen de Moren, wees de paus alle eigendommen van de Tempeliers in Aragón toe aan Jacobus II.

Alfons IV, de Weldoener

Aragón werd in 1319 opgeschud door het afzien van erfopvolger Jacobus van zijn rechten op de troon. Deze eerste zoon van Jacobus II was zeer gelovig en wilde zich als monnik wijden aan de religie. Zijn vader drukte het huwelijk met ELeónora van

Alfons IV
de Weldoener
1267-1327

Castilië door tegen de wil van de prins die niet verscheen aan het huwelijksbanket. Nog in datzelfde jaar bereikte Jacobus de meerderjarige leeftijd, brak met zijn familie en trad toe tot een kloosterorde. Toen Jacobus II in 1327 overleed werd hij dus niet door zijn oudste zoon opgevolgd, maar door Alfons IV, zijn tweede zoon, die de bijnaam de Weldoener kreeg. Tijdens de huwelijksplechtigheden sloten de vader van ELeónora, koning Alfons XI van Castilië, en Alfons IV van Aragón een overeenkomst om samen op te trekken tegen het onder Moors beheer staande koninkrijk van Granada. Maar van daadwerkelijke gezamenlijke actie kwam het niet. De vorst van Granada, die in 1330 een nederlaag leed tegen de Castilianen in de slag van Teba, vroeg om een wapenstilstand waarin Alfons XI van Castilië toestemde uit naam van zichzelf en van de koning van Aragón.

Begin 1331 ontving Alfons IV een delegatie van de Franse koning die het verzoek overbracht om met hem op te trekken tegen Granada. Behalve Alfons IV zouden ook de koningen van Engeland, Schotland en Navarra zich aansluiten bij de Fransen. Maar daar ging Castilië niet mee akkoord, want Alfons XI van Castilië beschouwde de verovering van Granada primair als een zaak van Castilië omdat Granada geheel omsloten was door Castiliaans gebied. Er stond de coalitie onder leiding van de Fransen slechts de weg open van een aanval over zee, waartoe voorbereidingen getroffen werden. De strijd tegen Granada had uiteraard het karakter van een godsdienstoorlog en als beloning daarvoor verzocht de Franse koning de paus hem alle kerkelijke schatten van Granada te schenken ter compensatie. Maar de paus zegde alleen spirituele steun toe. Van geldelijke tegemoetkoming kon in zijn ogen geen sprake zijn omdat eerdere schenkingen van de kerk aan de Fransen niet gebruikt zouden zijn voor kruistochten, maar om onderlinge vetes uit te vechten tussen christenen. Uiteindelijk liepen de plannen van de Franse koning spaak.

De Moren ondernamen een tegenaanval waartegen Aragón zich met alle beschikbare middelen moest verzetten. In 1334 sloot Alfons IV vrede met Granada dat als laatste Moorse bolwerk een zelfstandig koninkrijk zou blijven totdat het in 1492 door de christenen werd veroverd en een einde kwam aan de Reconquista.

Aragón onder Peter met de Ponjaard

Peter IV met de Ponjaard
de Plechtstatige
1319-1387

In 1336 besteeg Peter IV, ook wel de Plechtstatige genoemd, zoon van Alfons IV, de troon van Aragón. Hij vertoonde zich altijd met een kleine dolk in de hand, vandaar zijn tweede bijnaam: Peter met de Ponjaard. Met deze ponjaard zou hij twaalf jaar later de zegels verbreken van de privileges der edelen, verbonden in de in 1287 ontstane Unie van Aragón. Daarbij verwondde hij zichzelf, en toen hij zag hoe daarmee de documenten besmeurd werden, zei hij dat het goed was dat privileges, in naam waarvan zoveel bloed was vergoten, werden uitgewist door koninklijk bloed. De strijd met de opstandige edelen was

net als onder zijn voorgangers hevig, duurde lang en eiste veel van de aandacht van de koning op. Ook zou Peter IV meer dan tien jaar in oorlog zijn met Castilië, hoewel hij in 1339 Alfons XI van Castilië met een vloot te hulp kwam in de strijd op zee met de koning van Marokko, Abu Al-Hassan, een strijd waarin de Aragonese vloot het onderspit moest delven. Maar de Marokkaanse koning, die een laatste poging waagde om de verloren gegane gebieden in Spanje te heroveren, werd uiteindelijk door de gecombineerde christelijke legers te land definitief verslagen in de slag van Salados in 1340. Peter de Plechtstatige had zijn zinnen gezet op definitieve toevoeging van het rijk Mallorca aan de Aragonese kroon. Mallorca, ooit veroverd op de Moren door zijn voorvader Jacobus I, werd geregeerd door Jacobus III, een verre verwant van Peter. Het lukte Peter IV in 1343 om de Balearen in te nemen en sindsdien zijn deze eilanden nooit meer een zelfstandige eenheid geweest. Peter IV is vier keer gehuwd geweest. Zijn eerste vrouw was María, een dochter van de koning van Navarra. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren waarvan de enige mannelijke nakomeling slechts één dag heeft geleefd.

Om te voorkomen dat zijn broer of halfbroers de troon zou claimen, bepaalde Peter IV dat zijn oudste dochter Constanza hem zou opvolgen, waarmee hij brak met de gewoonte om prinsessen uit te sluiten van erfopvolging. De Unie der edelen kwam hiertegen in opstand en steunde de aanspraken van de broer van Peter, Jacobus. Jacobus werd echter in opdracht van Peter vergiftigd. Vlak daarna probeerde Ferdinand, een halfbroer van Peter, de macht te grijpen en brak er een burgeroorlog uit in Aragón tussen de Unionisten en de aanhangers van Peter IV, de Royalisten. Deze oorlog eindigde in 1348 met de overwinning van Peter IV en met de bovengenoemde vernietiging van de privileges der edelen. Ferdinand ontsnapte ternauwernood aan een executie. Pas het derde huwelijk (in 1349) van Peter IV, met Eleónora van Sicilië, bracht mannelijke troonopvolgers voort: Johan I en Martinus I. Door dit huwelijk verkreeg Peter IV rechten op het hertogdom van Athene dat in bezit was van het Siciliaanse koningshuis. En dat is zo gebleven. Vandaag de dag voert Juan Carlos I, koning van Spanje, nog altijd de ceremoniële titel van Hertog van Athene. Door de geboorte van mannelijke opvolgers werd een streep gehaald door de rechten van prinses Constanza die later in het huwelijk zou treden met koning Frederik III van Sicilië.

In 1365 viel de Castiliaanse koning Peter de Hardvochtige Aragón binnen, waarmee een strijd begon tussen het de twee machtigste christelijke rijken op het schiereiland. Het ging Castilië er vooral om een betere toegang te krijgen tot de Middellandse Zee. Deze oorlog, de *guerra de dos Pedros*, duurde tot in 1375 toen de paus erin slaagde de vrede te bewerkstelligen en beide kempnanen het verdrag van Almazán tekenden.

Johan I en zijn Castiliaanse opvolger

In 1387 overleed de Aragonese koning Peter met de ponjaard die werd opgevolgd door Johan I, de Jager. Gedurende 1376 tot 1417 beroerde het Westerse schisma de rooms-katholieke kerk. De in Rome zetelende paus werd gesteund door het Heilige Roomse Rijk, Noord-Italië en Engeland, terwijl Frankrijk, Schotland en Napels achter de tegenpaus in Avignon stonden. In tegenstelling tot zijn vader Peter IV, die geen keuze had gemaakt in dit kerkelijke conflict, schaarde Johan I zich achter Clemens VII, de tegenpaus. Toen deze in 1394 overleed, werd als opvolger kardinaal Peter de Luna van Aragón gekozen onder de naam van Benedictus XIII, wat het koninkrijk met trots vervulde. Het concilie van Pisa in 1409 besloot paus en tegenpaus onwettig te verklaren en er werd een derde paus gekozen, maar geen van hen wist van wijken. In 1417 maakte het Concilie van Konstanz een einde aan het schisma. Benedictus trok zich terug in Aragón en excommuniceerde al degenen die kwaad van hem spraken. Discussie over zijn legitimiteit duurde voort tot aan zijn dood in 1423. Johan I regeerde maar kort, hij stierf tijdens een jachtpartij in 1395 en heeft zich vooral bezig gehouden met het verdedigen van zijn rijk tegen aanvallen vanuit Frankrijk en tegen opstanden op Sardinië en Sicilië, problemen die hij de baas wist te blijven. Johan I had geen nakomelingen en werd opgevolgd door zijn broer, Martinus I, op dat moment koning van Sicilië. Martinus overleed in 1410 zonder zijn opvolging geregeld te hebben.

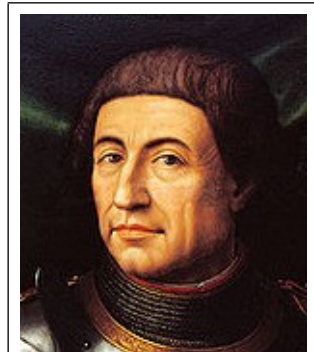
Er dienden zich wel zes pretendentes aan die allen in meer of mindere mate verwant waren aan Martinus I en na uitvoerige beraadslagingen, resulterend in het zogeheten *Compromiso de Caspe*, werd uiteindelijk gekozen voor Ferdinand van Trastámara, zoon van Martinus' zuster Eleónora uit haar huwelijk met de Castiliaanse koning Johan I. Doorslaggevend voor deze keuze waren de enorme economische macht van Ferdinand en zijn tijdens de verovering van Antequera op de Moren bewezen capaciteiten als veldheer. Hieraan ontleende hij de bijnaam 'el de Antequera'. Ferdinand werd in 1412 gekroond als koning Ferdinand I van Aragón. Hij regeerde maar kort en overleed op zesendertigjarige leeftijd in 1416. Hij werd opgevolgd door zijn oudste zoon Alfons V, een Castiliaan in hart en nieren, die op tal van hoge posten Castilianen benoemde en bij zijn Aragonese onderdanen niet geliefd was.

Ferdinand I
de Antequera
1380-1416

Aragón en Castilië in oorlog

Vanaf 1420 ontstond een ingewikkeld conflict tussen Aragón en Castilië waarbij ook Navarra betrokken was. Hendrik, de broer van Alfons V van Aragón had belangen in Castilië als grootmeester van de Orde van Santiago (een religieus-militaire orde) en probeerde samen met Castiliaanse edelen de macht over Castilië in handen te krijgen. Maar Hendrik werd gevangengenomen, wat zijn broer Alfons V tot ingrijpen dwong. Deze kreeg steun van zijn andere broer, prins Johan die net als Hendrik bezittingen had in Castilië. Mede onder druk van de Navarrese koning Karel III werd aanvankelijk de vrede getekend, maar na de dood van Karel, die een goede diplomaat was, brak de strijd tussen de Castiliaanse koning en de prinsen van Aragón weer los. In 1429 trok Alfons V met zijn broer Johan op tegen Castilië. Ondanks bemiddelingspogingen van zijn vrouw, de Aragonese koningin Maria - een zuster van Johan II van Castilië die haar tenten opsloeg tussen de legers van beide partijen - kwam het in dat jaar niet tot vrede en besloten Johan II van Castilië en Alfons V van Aragón in 1430 het conflict voorgoed uit te vechten. Maar dat werd voorkomen door een gezamenlijke actie van edelen uit de betrokken koninkrijken.

Alfons V
de Edelmoedige
1396-1458

In 1432 vertrok Alfons V - die de bijnaam de Edelmoedige verwierf - naar Sicilië om daar zijn belangen te verdedigen. Dankzij de relatieve rust aan de grens met Castilië kon alle aandacht van Aragón gericht worden op verwikkelingen rond de Italiaanse bezittingen van Alfons V (Napels, Sardinië, Corsica en Sicilië). Hij wist zijn bezittingen met succes te verdedigen tegen de Genuezen met wie hij in 1444 een overeenkomst sloot. Het beviel Alfons kennelijk goed in Italië en hij verplaatste zijn hofhouding naar Napels. Hij zou nooit meer terugkeren naar Aragón dat bij zijn afwezigheid geregeerd werd door koningin Maria en zijn broer Johan die wegens zijn huwelijk met koningin Blanca I van Navarra nu zicht had op het koningschap van zowel Aragón als Navarra.

Johan II en de strijd om Navarra

Vanaf 1441, het jaar waarin Blanca I van Navarra overleed, tot 1461 vocht haar echtgenoot Johan met zijn zoon Karel, die Blanca zou opvolgen, om de troon van Navarra. Karel accepteerde dat zijn vader in naam koning bleef van Navarra, maar hij gaf het niet op, vooral niet toen Johan in 1447 hertrouwde met Johanna Enríquez, de dochter van een Castiliaanse admiraal, waardoor hij zijn rechten op de Navarrese troon formeel verspeelde. Uit dit huwelijk werd een zoon geboren, Ferdinand II, die later zou huwen met Isabella van Castilië. Steeds duidelijker werd het de Aragonese onderdanen dat Johan II zich meer bezighield met zijn persoonlijke belangen - waaronder zijn bezittingen in Castilië - dan met die van Aragón zelf en het was dan ook een dringende wens van de edelen dat Alfons V zou terugkeren uit Italië naar Zaragoza, maar die vertikte dat.

Johan II, de Grote
1398-1476

Opnieuw kwam het tot oorlog tussen Aragón en Castilië, waarbij de Castiliaanse aanvoerder Alvaro de Luna de aanspraken van Karel op de Navarrese troon ondersteunde en Johan II samen met zijn broer Hendrik Castiliaanse edelen probeerde mee te krijgen in hun pogingen de macht in Castilië te grijpen.

In 1455 kwam het tot een definitieve breuk tussen Johan II - die de bijnaam de Grote kreeg - en zijn zoon Karel. Johan bevond zich in een lastige situatie omdat hij erfopvolger was van Alfons V en na beider dood Karel zowel de troon van Aragón als die van Navarra zou erven, iets wat Johan II tot elke prijs wilde voorkomen. Hij stootte zijn zoon Karel uit het Navarrese koningshuis. Deze zocht steun bij zijn oom Alfons V, maar toen de Aragonese koning in 1458 overleed en er geen wettige opvolger was, werd zijn broer Johan II koning van Aragón en waren de kansen van Karel zo goed als verkeken. De strijd tussen vader en zoon eindigde met het overlijden van Karel in 1461.

Ferdinand II van Aragón

Prins Ferdinand II, de zoon van Johan II de Grote, werd in 1463 ingezworen als erfopvolger van de kroon van Aragón. De macht van Ferdinand II zou vanaf dat moment voortdurend toenemen, maar eerst moest een opstand van Catalanen bedwongen worden. Deze was in 1462 uitgebroken met de benoeming door de opstandelingen van Hendrik IV, destijds koning van Castilië, tot graaf van Catalonië met de bedoeling om van Catalonië een zelfstandig rijk te maken, los van Aragón. De strijd die koning Johan de Grote en zijn zoon voerde tegen de opstandelingen duurde lang, maar uiteindelijk moesten de rebellen in 1470 het hoofd buigen. Wegens blindheid liet Johan II in eerste instantie het gevecht over aan Ferdinand, maar na een geslaagde staaroperatie werd hij weer actief in deze oorlog.

Ferdinand II
1452-1516

Op 5 februari 1469 trad Ferdinand II van Aragón te Valladolid in het geheim in het huwelijk met prinses Isabella van Castilië. Zelfs de vader van Isabella, Hendrik IV, was er niet van op de hoogte en hij had ook geen toestemming verleend.

Toen Hendrik in 1474 overleed, kwam Isabella op de Castiliaanse troon. Ferdinand II werd benoemd als coregent en liet voortdurend de belangen van Castilië prevaleren boven die van Aragón, waardoor hij nog wel eens in conflict kwam met zijn vader, koning Johan II. Toen Johan II in 1479 overleed volgde Ferdinand hem op. Isabella en Ferdinand regeerden formeel samen over Castilië en Aragón, waarmee zij praktisch het gehele Iberisch schiereiland onder controle hadden. In 1495 rekende Ferdinand II af met de Fransen die het gemunt hadden op het Napolitaanse rijk dat in 1444 door Alfons V bij Aragón was ingelijfd. De Franse koning Karel VIII trok Italië binnen onder het mom de belangen van de kerk te verdedigen, maar de paus steunde de Aragonese vorst die de Franse legers versloeg. Enkele jaren erna probeerden de Fransen het nog een keer en weer wist Ferdinand II hen te verslaan. Isabella van Castilië overleed in 1506. Formeel volgde haar dochter Johanna haar op, maar in feite regeerde Ferdinand II. Hij liet Johanna, die mentaal niet sterk was en ontroostbaar na het overlijden van haar man Filips I van Habsburg, opsluiten onder het voorwendsel dat zij krankzinnig zou zijn. Vandaar haar latere bijnaam Johanna de Waanzinnige. Als heerser over Castilië en Aragón ondernam Ferdinand II vanaf 1506 tot aan zijn dood in 1516 een aantal veldtochten in Noord-Afrika en veroverde onder andere de steden Oran en Tripoli. Tevens versterkte hij zijn eigendommen in Italië en voegde Navarra toe aan zijn rijk. Navarra had steun gezocht bij de Fransen en dat was voor Ferdinand reden om - met goedkeuring van de paus - dit zelfstandige koninkrijk binnen te vallen. Hij veroverde Navarra in 1512 en in 1516 werd het formeel toegevoegd aan de Spaanse kroon. Daarmee was - afgezien van Portugal - de integratie van de christelijke rijken op het schiereiland voltooid.

Isabella I van Castilië
1451-1504

Ferdinand II was niet alleen overtuigd rooms-katholiek, maar ook volbloed Castiliaan. Overal in Spanje regeerde hij met harde hand. Dat bracht hem tegen het eind van zijn leven in conflict met de nog altijd rebellerende Aragonese edelen die hun eeuwenoude rechten opeisten. Ferdinand stuurde er de heilige broederschap tegen banditisme (Santa Hermandad) en de Inquisitie (resp. opgericht in 1476 en 1478) op af en maakte op autoritair Castiliaanse wijze korte metten met hen.

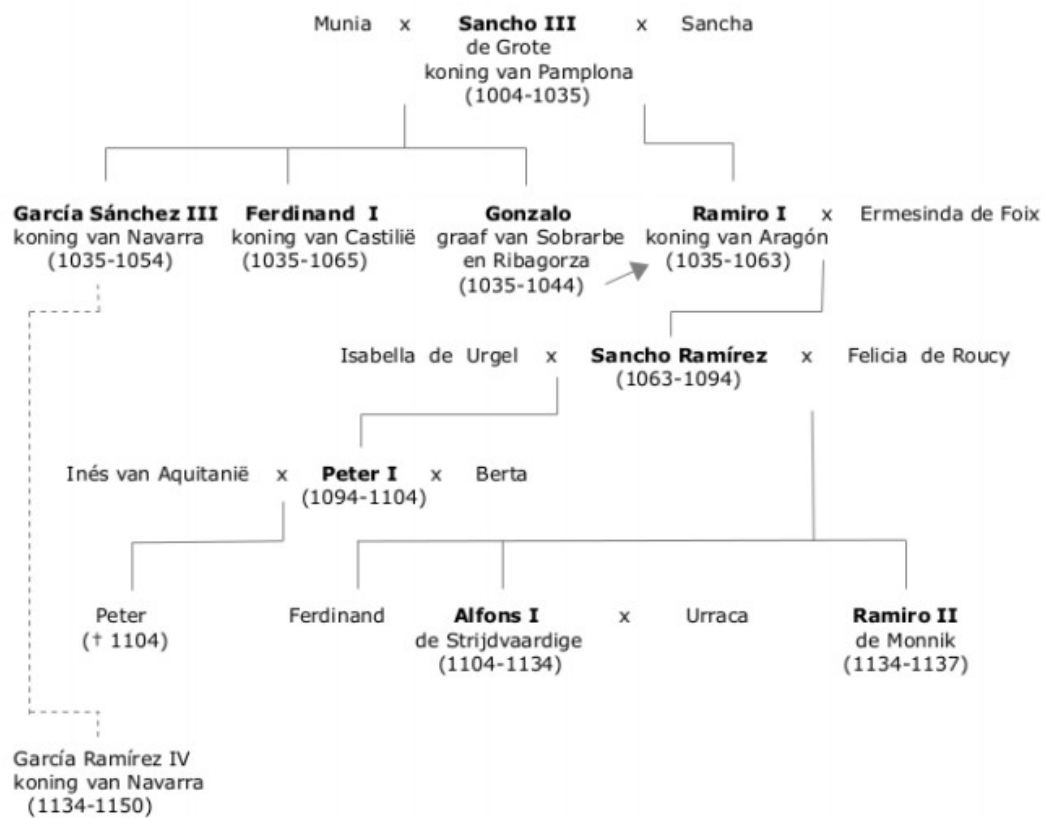
3 april 2011

Koninklijke Stambomen:

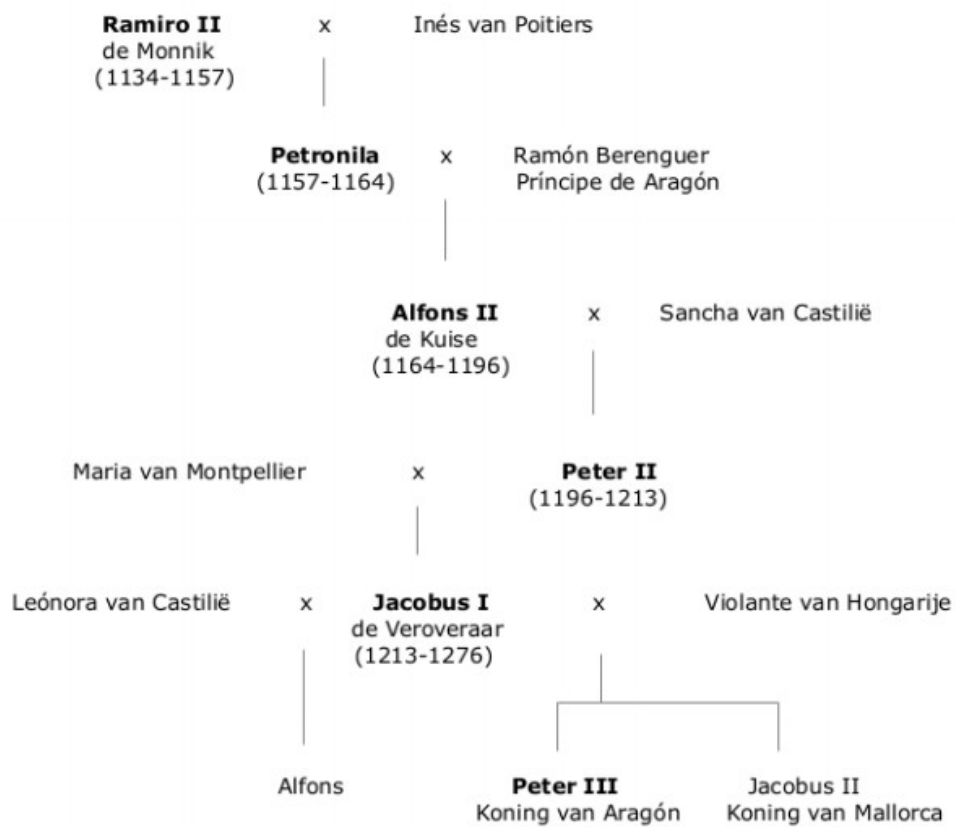
Stamboom van de koningen van Aragón vanaf Sancho de Grote van Pamplona.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

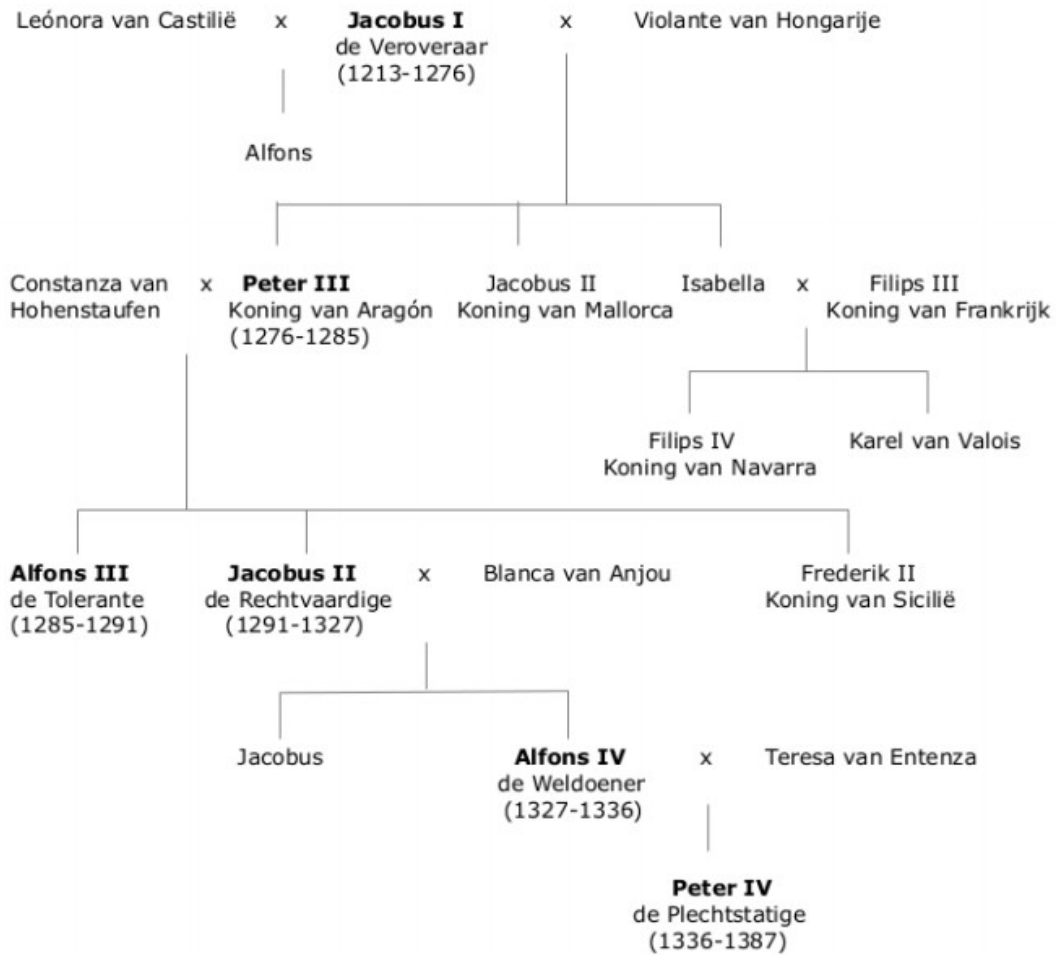
Stamboom van de koningen van Aragón vanaf Ramiro II.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

Stamboom van de koningen van Aragón vanaf Jacobus I.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

Stamboom van de koningen van Aragón vanaf Alfons IV.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

